

بررسی کیفیت تأمین مالی در دانشگاه‌های افغانستان

پوهندوی سید سرور یعقوبی

عضو هیأت علمی گروه ریاضی، دانشکدهٔ تعلیم و تربیه دانشگاه جوزجان

چکیده

این مقاله که به شیوه‌ی تحقیق کیفی انجام شده، سیستم کیفیت تأمین مالی دانشگاه‌های افغانستان را مورد بحث قرار داده است. در این تحقیق به تعداد ۳۰ تن از استادان دانشگاه‌های افغانستان شرکت نموده و به سوالاتی که به شکل کیفی آماده گردیده بود جواب ارائه نمودند. بعد از جمع آوری جوابات چهار موضوع مهم را راجع به سوالات تحقیقی انتخاب و روی هر یک آن به صورت جدا گانه بحث گرفته است. در بخش بررسی پیشینه، یک تعداد از مقالات را که در مجلات علمی کشورهای خارجی به چاپ رسیده اند، مورد مطالعه قرار گرفت. هر مقاله در مورد راه‌ها و شیوه‌های مختلف تأمین مالی تحصیلات عالی در کشورهای شان صحبت نموده اند.

واژه‌های کلیدی: شمولیت، شهریهٔ دانشگاه، تعلیم و تربیه، والدین، دولت، شریک‌سازی مصارف.

مقدمه

رشد تقاضا برای تحصیلات عالی، با ضرورت جامعه به تکنالوژی عصری بین ملت های مختلف و ممالک جهان بحث ها و مشکلات زیادی را برای تأمین مالی دانشگاه ها به وجود آورده است. شمولیت و علاقمندی محصلان به دانشگاه ها در اکثریت کشورهای جهان روز بروز در حال افزایش است. اما، ضرورت جامعه به افراد متخصص در بعضی از ممالک جهان در حال کاهش است و این چنین ممالک توانای نگهداری توازن بین ضرورت جامعه به افراد متخصص و جوانانی را که از رشته های مختلف علوم از دانشگاه ها فارغ می شوند و در جستجوی وظیفه اند را دارا نیست. این وضعیت بیشتر در ممالکی قابل لمس است که از نگاه توان اقتصادی در مراحل پانیتیر رشد نسبت به سایر کشورها قرار دارند. تأمین مالی تحصیلات عالی در این ممالک از مسؤولیت های مهم دولت هایشان به شمار می آید و دولت ها از جمع آوری مالیه و یا مالیه عهده دار پرداخت مصارف تحصیلات عالی و دانشگاه ها اند. با در نظر داشت این وضعیت، در بخش بررسی پیشینه این مقاله کوشش صورت گرفته تا سیستم های تأمین مالی دانشگاه ها در یکتعداد از ممالک به، سیستم شریک سازی مصارف، تشریح و توضیح گردد. بیشتر اشتراک کننده گان این تحقیق از بین استادان دانشگاه جوزجان بودند است. سوالات اصلی تحقیق در این مقاله عبارت اند از: "چگونه می توانیم دانشگاه های افغانستان را از نگاه مالی تأمین نماییم؟" و سوال دوم تحقیق عبارت از: نظریات محصلان، استادان، مقامات رسمی دانشگاه های دولتی و خصوصی، موسسات کمک کننده خارجی، و مؤسسات دولتی در قبال اخذ فیس از محصلان چگونه است؟ یک تعداد سوالات کیفی را نیز برای انجام این تحقیق ترتیب و به اختیار اشتراک کننده گان که تمام شان استادان دانشگاهها بودند قرار داده شد.

سیستم تأمین مالی دانشگاهها در افغانستان یک سیستم مرکزی است؛ یعنی براساس قانون اساسی قبلی تمامی مصارف دانشگاهها از طرف دولت باید پرداخته شود و طبق قانون تحصیلات عالی برای اطبای کشور الی ختم دوره لیسانس به صورت رایگان است. اما، ازاینکه دولت از نگاه اقتصاد متکی به خود نیست و دارای اقتصاد کمکی مؤسسات و دول خارجی است، در بعضی حالات مشکلاتی در این عرصه ایجاد می شود. این مشکلات از قبیل عدم نگهداری توازن کمک از طرف دولت به تمامی دانشگاههای کشور است. دانشگاههای که در کابل ویا زونها اند از امتیازات بیشتری نسبت به سایر دانشگاههای ولایات برخوردار اند. تأمین مالی دانشگاهها در افغانستان با اقتصاد ضعیف تأثیراتی مخرب را در سیستم آموزش تحصیلات عالی کشور بجا مانده است. به طور مثال، بیشتر دانشگاههای کشور به عدم موجودیت استادان کافی، صنوف معیاری برای تدریس، تجهیزات و لوازم تدریس معیاری دچار اند.

معلومات درجهان کنونی یک وسیله ویا افزار خیلی قوی برای تغییرات اقتصاد جهانی و جوامع شناخته می شود؛ ظهور معلومات منحیث یک عامل قوی هم مشکلات و هم سهولتها را فراهم ترقی و پیشرفت جوامع در کشورهای مختلف قرار داده است. در شرایط کنونی دیده می شود که سیستم پیشرفت و انکشاف اقتصاد در کشورهای توسعه یافته تنها منوط به داشتن سیستم تحصیلات عالی با کیفیت می باشد. برای داشتن یک سیستم تحصیلات عالی با کیفیت این خیلی مهم است که یک سیستم تقویت یافته از نگاه مالی و اقتصادی در دانشگاهها داشته باشیم که برای رشد تحصیلات عالی بسیار مفید پنداشته می شود.

در بررسی پیشینه این مقاله کوشش شده تا یک تعداد مقالات از مجلات معتبر علمی مرور گردد. نخستین مقاله که مورد مطالعه قرار گرفته نوشته مارک بری در سپتمبر ۲۰۰۲ است، این مقاله تأمین مالی دانشگاهها را در کشورهای آسیای مورد بررسی قرار داده است. کشورهای آسیای نیز مانند سایر قسمت های جهان تغییراتی را در پالیسی شان به وجود آوردند. براساس راپول بانک جهانی درسال ۱۹۹۴ در اواخر دهه ۱۹۸۰، تنها در ۲۰ کشور، هزینه های تحصیل بیش از ۱۰ درصد از هزینه های مکر را تشکیل می دادند (بری، ۲۰۰۲). همچنان بانک جهانی (۱۹۹۴) نشان داد که در اواخر سال ۱۹۸۰، کشورهای آسیایی به طور کلی نسبت های نسبتاً بالایی از ثبت نام خصوصی در آموزش عالی داشتند، به ویژه در مقایسه با کشورهای آفریقایی. اما تفاوت های زیادی در سیستم تحصیلی بین کشورها وجود دارد. در بین ۴۰ کشور که بانک جهانی در مورد شان معلومات داده است، سطح شمولیت بلند و پائین هر دو از کشورهای آسیای می باشند. فلپین دارای سطح بلند تناسب و

پاکستان سطح پائین تناسب را دارا بوده است. در حالی که دوره ای که ارقام بانک جهانی به آن اشاره می کند، در برخی از کشورها به وضوح به سمت سیستم خصوصی تغییر کرده بود (شیخ، ۱۹۹۸ و قزلباش، ۱۹۹۷). تعداد دانشگاهها و کالجها در تایلند از ۱۱ دانشگاه در سال ۱۹۷۶ به ۳۱ دانشگاه در سال ۱۹۹۴ افزایش یافت (وودحال، ۱۹۹۷). درمسکو از سه دانشگاه دولتی و یک دانشگاه خصوصی در سال ۱۹۹۱ به چهار دانشگاه دولتی و هشت دانشگاه خصوصی در سال ۲۰۰۲ ازدیاد یافت (بری، ۲۰۰۲).

بیشتر تغییرات به وجود آمده در سیستم دولتی به خصوصی در کشور های رخ داد که قبلاً سیستم سوسیالیستی داشتند. در منگولیا، دربین سه سال، بعد از برداشتن محدودیت برای ایجاد دانشگاه های خصوصی، تعداد شان به ۱۸ دانشگاه خصوصی رسید که همه درملکیت های ۱۴ دانشگاهای دولتی ایجاد گردیدند. دانشگاهای خصوصی بیشتر به تریه افراد متخصص در بخش های تجارت، ورزش، حقوق و زبان پرداختند (بری، ۱۹۹۴). رشد محصلان در دانشگاهها کار آسانی نیست و در سال ۱۹۹۰ منگولیا تقریباً دارای ۱۹۰۰۰ محصل در ۷۰ مؤسسه تحصیلی بود (اینس بروون، ۲۰۰۱). عین موضوع در آسیای مرکزی نیز صدق می نمود که زمانی عضو اتحاد جماهیر شوروی سابق بودند (کیتاویو، ۱۹۹۶).

مؤسسات خصوصی درکشورها از طرف دولتها تمویل نمی شوند. آنها ازنگاه مالی متکی به فیس محصلان و کمک بعضی از مؤسسات داخلی ممالک شان اند. برعلاوه، مؤسسات تحصیلی دولتی به جز از کمک هزینه دولتها یک تعداد منابع کمکی دیگری را نیز جهت تأمین مالی دراختیار دارند. درهرکشور، منابع اصلی تأمین مالی تحصیلات عالی از سودی که از انواع مختلف مالیه مانند؛ مالیه عواید ازشرکتها، خرید و فروش اجناس و سایر مالیه های غیر مستقیم می باشد (بری، ۲۰۰۲). کشورهای با اقتصاد قوی از قبیل جاپان، و سنگاپور را شامل می شود. کشورهای دیگر به صورت وسیع دارای سیستم مالیه دهی ضعیفی اند برای اینکه تازه در مسیر ترقی و انکشاف گام نهاده اند، شیوه تأمین مالی تحصیلات عالی آنها متفاوت است؛ این کشورها شامل بوتان، چین، کمبودیا، و میانماراست. مقاله ی دیگری که مورد مطالعه قرار گرفت سیستم تأمین مالی هندوستان را بررسی می نماید. این مقاله توسط پ. جیتا رانی در سال ۲۰۰۶ تحریر شده است. طبق بررسی این نویسنده، منابع اصلی تأمین مالی تحصیلات عالی در هندوستان از سه منبع عایداتی مختلف سرچشمه می گیرد؛ سبسایدی های دولت، فیس محصلان وسایر منابع عایداتی چون؛ کمک های تعاونی مؤسسات، صنعت و فروش اعلانات می باشد. تأمین مالی تحصیلات عالی در هندوستان مسؤولیت اصلی ایالتهای آن می باشد و تنها سه بر چهار مصارف تحصیلات از طرف دولت پرداخته می شود. کمک های غیر دولتی از قبیل فیس محصلان و کمک های داوطلبانه خیلی تنزیل یافته است. تأمین مالی تحصیلات عالی در بسیاری از کشورها یکی از دغدغه های اصلی کشورها در جهان است مخصوصاً بین کشورهای آسیای می باشد، به خاطریکه با رشد نیازمندی به تحصیلات عالی تعداد محصلان نیز ازدیاد میابد و این یک مشکل جدی را برای کشورها جهت تأمین مالی سیستم تحصیلات عالی به وجود آورده است.

روش تحقیق

به همهی دانش پژوهان و علاقمندان به تحقیق معلوم و هویداست که هیچ تحقیق و مطالعه ی بدون استفاده از یک روش قابل قبول اجرا نمی گردد. برای انجام این تحقیق نیز یکی از روشهای مورد استفاده تحقیق به کار رفته است. موضوع تحقیق تحت عنوان " کیفیت تأمین مالی دانشگاه های افغانستان " بوده که نظر به میرمیت موضوع انتخاب شده است، برای اینکه درشرایط کنونی بودجه بیشتر دولت، با وجود ضعیف بودن اقتصاد، در تحصیلات عالی به مصرف میرسد. در بعضی حالات دولتها توانای تأمین مالی و فراهم سازی هزینه های تحصیلات عالی را دارا نیستند و اجرات و فعالیت های علمی و اداری در دانشگاهها توأم با مشکلات و چالشها صورت می گیرد که این خود تأثیر مستقیم را بالای کیفیت آموزش در سیستم تحصیلات عالی به جا مانده است. برای این منظور سعی گردید تا این موضوع انتخاب و راه و روشهای دیگری برای تأمین مالی دانشگاهها و بررسی کیفیت آن در افغانستان سنجیده شود با باشد که بتوانیم با استفاده از نتایج این تحقیق کمکی را جهت بهتر سازی شرایط مالی دانشگاهها انجام داده باشیم.

روش بکار رفته این تحقیق روش کیفی بوده سوالات به شکل کتبی در اختیار اشتراک کننده گان گذاشته شد و هر یک از اشتراک کننده گان جوابات را مطابق طرح سوال ارائه نمودند. بعداً جوابات جمع آوری شده مورد تحلیل قرار گرفت. از اینکه روش کیفی است بناءً در این تحقیق نیز یک تعداد موضوعات مرتبط به عنوان و سوالات تحقیق از بین جوابات ارائه شده انتخاب و مورد بحث قرار گرفتند. در پیشینه موضوع نیز عده‌ای از مقالات علمی از مجلات معتبر کشورهای مختلف که با موضوع تحقیق ارتباط داشتند دریافت و مورد مطالعه قرار گرفتند. در اخیر هم یافته ها، پیشنهادات و خلاص تحقیق بیان شده است امید است مورد علاقه خواننده گان گرامی قرار گیرد.

شریک سازی مصارف آموزش در تحصیلات عالی

شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی که جهت تأمین مالی تحصیلات عالی صورت می گیرد معمولاً بین محصل، والدین، مالیه دهنده گان، مؤسسات کمکی و دولت تقسیم گردیده و یک موضوع بسیار حاد در امور تأمین مالی دانشگاهها به حساب میرود. در حقیقت کیفیت تحصیلی در دانشگاهها مرتبط به موجودیت قوی و وسیع شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی است، که باید به وسیله مؤسساتی که مسؤول تأمین مالی دانشگاهها اند کمک و تقویه گردد. مقالاتی که این موضوعات را وضاحت میدهند قرار ذیل اند: نخستین مقاله‌ی که مورد مطالعه قرار گرفت به وسیله‌ی دوکتور بروس جهانستون تحریر شده در مورد شکل‌های مختلف سیستم شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی در بیشترین کشورهای جهان صحبت می نماید. جهانستون بیان می کند که مصارف تحصیلات عالی در هر کشور در هروضعیتی که باشد می تواند به وسیله‌ی چهار بخش اصلی پرداخت گردد؛ دولت ویا مالیه دهنده گان، محصلان، والدین و افراد ویا مؤسسات کمکی. هر یک از بخش‌های اصلی که فوقاً ذکر شدند مسؤولیت بسیار مهمی را برای پرداخت مصارف سیستم تحصیلات عالی دارا اند.

بیشتر اشتراک کننده گان در این تحقیق انجام شده باوردارند که سیستم شریک سازی مصارف آموزش در تحصیلات عالی افغانستان مانند سایر کشورهای جهان نیست. به نظر آنها، بدون شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی غیر ممکن است که تغییرات بنیادی را در سیستم آموزشی تحصیلی به جود آورد. برای اینکه، اقتصاد ضعیف دولت و مردم نخستین مانع بزرگ در برابر شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی است. عده‌ای از عواملی که می توانند باعث بهتر شدن سیستم شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی در بیشتر کشورها گردند ذیلماً بیان شده است.

۱- **حکومت:** بیشتر اقتصاد دانان در اقتصاد متکی به مارکیت ترجیح می دهند که منابع عواید عمومی دولت‌ها نه بلکه مردمی را میدانند که مالیه پرداخت می نمایند. مالیه می تواند به صورت مستقیم و قابل دید پرداخت شود، منابعی که به صورت مستقیم مالیات از آنها گرفته می شود قرار ذیل اند: خرده فروشی‌ها، مصارف عمومی، ویا امتعه‌های خاص از قبیل: گاز، سگرت، سفرهای هوای ویا کالای وارده در کشور. همچنین مالیات‌ها می توانند به طور غیرمستقیم و در اکثر موارد غیرقابل شناسایی مانند مالیات بر کسب وکار یا شرکت‌هایی که به شکل قیمت‌های بالاتر روی محصول به مصرف کنندگان منتقل می شوند، پرداخت شوند. دولت می تواند قدرت خرید را از جامعه به هیچ وجه نه با مالیات، بلکه تنها با چاپ پول از جامعه بگیرد، در نتیجه قدرت خرید را از طریق افزایش ناشی از کسری بودجه و در نتیجه فرسایش هزینه واقعی حقوق و دارایی به دولت منتقل می کند.

اما وضعیت در افغانستان نسبت به سایر کشورها متفاوت است برای اینکه جنگ طویل و خانمانسوز ۴۵ ساله این کشور را در عرصه‌های مختلف متضرر ساخته است و تأثیرات مخرب آن در تمامی بخش‌های زنده گی مردم آشکار و هویدا است. این بلای وحشتناک بنیادها و اساسات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور را به صورت کامل منهدم نموده است. بدین لحاظ خیلی‌ها زمانگیر خواهد بود تا دولت‌ها بتوانند کیفیت سیستم تحصیلات عالی را با سیستم تحصیلات عالی حتی کشورهای همسایه هم‌ردیف سازند.

۲- **والدین:** بخش دوم در قسمت شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی عبارت از؛ والدین است. والدین با پرداخت مصارف تحصیلی فرزندان شان چه در خانه و چه در لیلیه سهم به سزای را در قسمت شریک سازی مصارف آموزش تحصیلی دارا اند. والدین پرداخت هزینه‌های تحصیلی فرزندان شانرا با عواید شان ویا با گرفتن قرض به عهده می گیرند. اما

دراغانستان، اکثریت فامیلها توانایی پرداخت فیصدی زیاد هزینه های تحصیلی اولاد شانرا ندارند. بیشتر اشتراک کننده گان این تحقیق عقیده دارند که تمویل سیستم تحصیلات عالی در افغانستان ارتباط مستقیم به یک تعداد از مسایل دارد که حل آنها نیاز به بهتر شدن وضعیت سیستم اقتصاد، فرهنگ و اجتماع دارد. به باور اشتراک کننده گان تحقیقی بیشتر از ۸۰ فیصد فامیلها توان تأمین مالی هزینه های آموزشی و تحصیلی فرزندان شانرا دارا نیستند. حتی اکثریت فامیلها آذوقه شباروزی فامیل شانرا دریافت نموده نمی توانند.

۳- دانشجویان: در ممالک دیگر محصلان بخش سوم شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی شمرده می شوند. محصلان می توانند بیشترین مصارف تحصیلی را با کار نمودن در ایام تعطیلات تابستانی، وظایف کوتاه مدت و یا با قرض گرفتن آماده نمایند. آنها از بانکها قرض می گیرند و آنرا بعد از فراغت از تحصیل و دریافت وظیفه پرداخت می کنند. اشتراک کننده گان تحقیق باور دارند که سایر کشورهای جهان مصارف زیادی را برای بهتر سازی کیفیت تحصیلی در کشورهای شان انجام می دهند و زمینه ها و شرایط بهتر تدریس را برای محصلان و جوانان مهیا ساخته اند. به طور مثال، محصلان در کشورهای بیرونی در دوران رخصتی های تابستانی مصروف کار و فراهم سازی هزینه های تحصیلی شان می باشند و این زمینه را دولت ها برایشان فراهم ساخته است. اما در کشورما افغانستان این امکانات و سهولت ها برای دانشجویان مهیا نیست. حتی دریافت کار و وظیفه برای کسانی که سالهای قبل از دانشگاهها فراغت حاصل نموده خیلی ها مشکل است. بر علاوه، سیستم قرضه نیز در افغانستان بنابر عدم موجودیت بانکهای برابر با معیار ها و ستندرد های جهانی برای دانشجویان میسر نیست.

۴- امدادگران

اشتراک کننده گان تحقیق با در نظر داشت شرایط موجود در کشورهای منطقه و افغانستان ابراز نظر نموده اظهار داشتند که؛ سهم چهارم در قسمت شریک سازی مصارف آموزشی در تحصیلات عالی مؤسسات کمکی (دونها) می باشند. بنابر باور آنها، سهیم شدن این بخش باعث انکشاف و بهتر شدن کیفیت تحصیلات عالی گردیده و دلیلی است برای ثابت نگهداشتن بودجه دانشگاه ها در ممالک. یکی دیگری از اشتراک کننده اذعان داشت که؛ اشتراک دنرها برای دانشگاه ها نیز یاری می رساند تا زمینه های فراهم سازی تحصیل را برای علاقمندان و واجدین شرایط با اعطای بورسیه ها مهیا سازند. بر علاوه، اشتراک دنورها در جهت تأمین مالی دانشگاه ها زمینه اشتراک بخش های دیگر را محدود تر می سازد. بعضی اوقات والدین ثروتمند نیز می توانند نقش دنورها را ایفا نمایند.

بر اساس نظریات دریافتی از اشتراک کننده گان، زمینه های کمک رسانی دنورها در افغانستان بیشتر مساعد نیست. دانشگاه ها هم آنقدر ظرفیتهای علمی را در عرصه های مختلف دریافت نموده اند که توجه مؤسسات کمکی را جلب و آنها را تشویق کنند تا با در نظر داشت فعالیت های علمی دانشگاه ها کمک و همکاری نمایند. بیشتر جواب دهنده گان اظهار داشتند که؛ شرایط اجتماعی نا مناسب، عدم موجودیت ثبات و امنیت دایمی، عدم دلسوزی دولتمردان گذشته در تحصیلات عالی و اقتصاد ناپایدار و ضعیف از جمله دلایلی اند که علت پائین بودن کیفیت آموزش در تحصیلات عالی کشور گردد.

نقش شهریه دانشجویان در نظام تحصیلات عالی

فیس محصلان بعد از کمک دولتها عامل دوم در تقویت تحصیلات عالی در بیشتر کشورهای جهان شمرده می شود. مقاله که توسط نویسنده انگلندی در سال ۲۰۰۰ اقبال چاپ یافته این مسایل را بیشتر توضیح می نماید. در این مقاله کوشش شده تا بعضی نکات مهم را یاد آوری نماید که می توانند باعث بیشتر شدن فیس محصلان گردد. به باور این نویسنده، یکی از راههای مستقیم برای تحقق برنامه ریزی بودجه، نگاهی به نحوه ارائه آنها به جوانان در سال آخر تحصیلشان و در فرآیند انتخاب آینده پس از مدرسه است. در اولین نگاه، دو منبع کلیدی اطلاعات از مقامات آموزش و پرورش محلی و مدارس به نظر می آیند. طوریکه قبلاً نیز به آن اشاره شد، سیستم تحصیلات عالی در افغانستان از نگاه مالی نسبت به سایر کشورهای جهان کاملاً متفاوت است. بدین معنا که در این کشور همه مصارف تحصیلات عالی از طرف دولتها پرداخت می شود و این موضوع در

قانون اساسی دروان جمهوریت تسجیل یافته است. توان پرداخت فیس را بیشتر فامیل ها و محصلان بنابر اوضاع نا بسامان اقتصادی دارا نیستند. اشتراک کننده گان تحقیق نیز به عدم توانایی فامیلها جهت پرداخت فیس محصلان اشاره می نمایند.

یافته ها

اشتراک کننده گان تحقیق خیلی از موضوعات را مهم و عمده را برای بهتر سازی سیستم تأمین مالی دانشگاهها پیشنهاد نمودند که به طور نمونه عدوی از این پیشنهادات به طور فشرده بیان می گردد:

- 1- دریافت هزینه کمی از دانشجویان در طول چهار سال تحصیل: هرگاه دانشگاه ها بتوانند مقداری کمی فیس ولو اینکه مصارف دانشگاه را هم تأمین نماید میتواند کمکی باشد برای خود کفا سازی دانشگاه ها از نگاه مالی. برای اینکه در شرایط کنونی هیچ فیس و حق الزحمه از محصلان گرفته نمی شود.
- 2- ازدیاد عواید دانشگاه ها: همه ساله در دانشگاه های افغانستان صد ها محصل اجازه شمولیت را از کمیته ملی امتحانات اخذ می نمایند. هرگاه دولت و دانشگاه بتوانند مقدار کمی پول منحیث حق الشمول مشخص واخذ نماید این خود می تواند کمکی باشد برای دانشگاه ها در ازدیاد عواید مالی شان.
- 3- جلب توجه کمک کننده گان مؤسسات خارجی و بعضی از کمپنی ها برای کمک و همکاری مالی در دانشگاه ها.
- 4- اجرای فعالیتهای تحقیق در دانشگاه ها از طرف استادان که زمینه ساز ایجاد وظیفه به افراد جامعه باشد.
- 5- اخذ پول از فارغ التحصیلان در مقابل توزیع سند از قبیل ترانسگریپت و تصدیق نامه ها.
- 6- فعال سازی لابراتوارها جهت ارائه خدمات بهتر برای مؤسسات و شرکت ها و اخذ فیس در مقابل آن.
- 7- ایجاد و فعال سازی مطبوعه در دانشگاه ها که توانایی چاپ کتب و آثار استادان را در مقابل پول داشته باشد تا دانشگاه ها بتوانند این کتب و آثار را در مقابل پول به محصلان بفروشند.
- 8- ایجاد پروگرام های شبانه، ماستری و حتی دوکتورا و سایر پروگرامهای آموزشی برای محصلان در بخش ها و رشته های مختلف که زمینه ساز ازدیاد عواید دانشگاه ها باشد.
- 9- اخذ حد اقل یکهزار افغانی از هر فارغ التحصیل بعد از ختم مونوگرافها و یا پایان نامه های شان.
- 10- ساخت کتابفروشی و غرفه میوه فروشی در حیاط دانشگاه برای افزایش درآمد.
- 11- اخذ حق الزحمه از چاپ مقالات علمی استادان دانشگاه.
- 12- شریک ساختن دانشگاه ها در اجرای طرح های عمرانی در مقابل قراردادهای و تفاهم نامه هایی که درآمدزایی در دانشگاه دارد.
- 13- اخذ کرایه اتاق از محصلان در لیلیه های دانشگاه ها.

شرکت کنندگان پژوهش حاضر، باور دارند که در صورت تطبیق پیشنهادات فوق وضعیت نظام مالی دانشگاههای افغانستان بهبود یافته و کیفیت آموزش در دانشگاه رشد خواهد کرد.

نتیجه گیری

این ثابت شده است که تأمین مالی دانشگاه ها در اکثریت کشورهای جهان یک بحث کلان و نکته قابل توجه و مهم پنداشته می شود. برعلاوه، کیفیت و انکشاف سیستم آموزش در تحصیلات عالی قویاً مربوط به تأمین مالی دانشگاه ها می باشد. این هم روشن است که نیاز ها و خواسته ها در تحصیل مخصوصاً در تحصیلات عالی در بین جوامع مختلف روزبروز در حال افزایش است، برای اینکه تحصیل در جهان کنونی منحیث ستون اصلی ترقی و پیشرفت به حساب می رود. داشتن سیستم تحصیلی عصری و مطابق به نیاز های جامعه در هر کشور متضمن اساسی رفاه و انکشاف شمرده شده است. برای رسیدن به این هدف سیستم تحصیلات عالی ضرورت به تأمین مالی قوی دارد تا بتواند خیلی از مشکلات و چالشهای موجود در جامعه را حل نماید. طوریکه قبلاً نیز در مورد آن تذکر به عمل آمد، تأمین مالی دانشگاه ها و یا سیستم تحصیلات عالی در هر کشور نیاز به چهار عضو تمویل کننده دارد که عبارت اند از: دولت، والدین، محصلان و یکتعداد از مؤسسات کمکی ویا دونر ها دارد. اشتراک این چهار عضو در کشورهای متفاوت می تواند مختلف باشد و مربوط است به سطح انکشاف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی

کشورها. به طور مثال، در افغانستان به دلایل فقر شدید جامعه فامیلها، محصلان توانای تأمین مالی صد درصدی دانشگاه ها و یا سیستم تحصیلات عالی را دارا نیستند. بدین لحاظ، همهٔ مسؤولیت ها در قبال اكمال مالی دانشگاه ها مستقیماً ربط می‌گیرد به دولت. برعلاوه، دولت هم در بیشتر موارد توانای پرداخت تمامی هزینه های تحصیلات عالی را در کشور دارا نیست. در نتیجه کیفیت تحصیلی روبه تنزیل رفته و افراد جامعه نیازها و خواسته های شانرا از دانشگاه ها حاصل کرده نمی‌توانند. این تحقیق یکبار دیگر آشکار کننده اهمیت تأمین مالی دانشگاه ها در کشور است که هر یک از اشتراک کننده این موضوع را به خوبی بیان نموده است. علاوه‌آاین پیشنهادات دانشگاه ها را نیز یاری و کمک می‌رساند تا راه و شیوه های تأمین مالی و بهتر سازی کیفیت تحصیلات عالی در کشور را به شکل خوبتر تطبیق نمایند. به امید داشتن یک سیستم با کیفیت تحصیلی در افغانستان.

منابع و مأخذ

Ahier. J. (2000). Financing higher Education by loans and fees: *theorizing and researching the private effects of a public policy*, vol. 15, NO. 6, 683-700.

Aslami, Hassan. (2021). Financing Public Higher Education in Afghanistan: *Alternative sources and Options*. University of Massachusetts Amherst.

[FINANCING PUBLIC HIGHER EDUCATION IN AFGHANISTAN ALTERNATIVE SOU.pdf](#)

Bray. M. (2002). Financing higher education in Asia: *pattern, trend and impact of globalization*, the University of Hong Kong, China.

file:///C:/Users/Students/Downloads/6451-Article%20Text-12331-1-10-20150325%20(2).pdf

Bray. M. (1994). Education in developing Asia: *The costs and financing of Education trends and policy implication*. University of Hong Kong. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/44829725_The_Costs_and_financing_of_education_trends_and_policy_implications

Burkholder, G. J., & Krauskopf, E. (2022). Global issues spanning higher education. *Higher Learning Research Communication*, 12(1), i-iii. <https://doi.org/10.18870/hlrc.v12i1.1350>

Johanstone: D. B. (2003). The economic and politics of cost sharing in higher education: comparative perspectives, *State University of New York at Buffalo*, Buffalo, NY 14260, USA.

Johnson, H. (2002), "The Marketing Orientation in Higher Education: the Perspectives of Academics about its impact on their Role", in G. Williams (ed.) *The Enterprising University. Reform, Excellence and Equity*, Buckingham, SRHE and Open University Press, pp. 142-153

Rani. P. G. (2006). Cost sharing in higher education in India: *National Institute of Educational planning and administration*, New Delhi-110016. Johnstone. D. B. (2003). Cost sharing in higher education: *Tuition, financial assistance, and accessibility in a comparative perspective*, State University of New York at Buffalo, *sociological review*, 39(3): 351-374.